

De eerste zwaluwstal staat er maar je ziet hem niet vanwege de fraaie integratie in het landschap

Carport voor zoogkoeien

Een nieuwe stal bouwen voor een grootschalig bedrijf heeft tegenwoordig wel wat voeten in de aarde. Jan en Jolien Arends namen een architect in de arm om hun stal in harmonie te bouwen met het landschap en die bovendien een prettige huisvesting biedt voor de limousinkoeien. Het resulteerde in de allereerste zwaluwstal, waarop ook omstanders positief reageren.

tekst Aice Booijs

Sneeuw, harde wind en extreme kou; de eerste paar maanden dat de Groningers Jan en Jolien Arends hun nieuwe zwaluwstal in gebruik hebben, zijn ze flink op de proef gesteld. 'We zijn intussen wel gepokt en gemazeld', aldus Jan, die aangeeft dat het dak alle water heeft kunnen verwerken en de waterleidingen geen problemen hebben gegeven. 'Alleen had ik soms witte koeien door de sneeuw die de stal inwaaide, maar het was ook zo'n extreme winter.' Bij een volgende bouw zou hij overwegen de stal aan de zijkanten iets minder hoog te maken of om de overkapping juist wat langer te laten doorlopen om inwaaien te voorkomen. Maar dat is dan ook het enige minpuntje. 'We zijn er trots op dat we zo'n aparte stal hebben gebouwd.'

Vanaf half december 2009 is de eerste zwaluwstal in Nederland in gebruik in het Groningse Noordlaren. Het lijkt alsof de stal zo kan wegvliegen. De eerste aanblik van de zwaluwstal maakt de naamgeving meteen duidelijk. Door de bijzondere dakconstructie lijkt het dak op vleugels: hoog aan de uiteinden, lager in het midden en een knikje halverwege. Een speciale stal, waarvan er nog maar één in Nederland en Vlaanderen staat.

De biologische vleesveehouder nam de stal in gebruik na een traject van veel praten en denken. 'We wilden een stal bouwen voor vierhonderd dieren, maar we zitten ook in een coulissenlandschap en hebben dus rekening te houden met onze omgeving', vertelt Jan Arends. Aangezien hij ook met het Groninger Landschap en de provincie Groningen samenwerkt bij het pachten van natuurgrond, was het logisch dat zij werden betrokken bij de keuze van de stal. 'We hebben samen overlegd wat voor iedereen acceptabel is. Een grote industrieachtige loods was dat duidelijk niet. Open en transparant moest de stal zijn, dat waren de uitgangspunten voor alle partijen. Eigenlijk is het een soort grote carport geworden.'

Open, transparante constructie

De potstal is ongeveer 50 meter lang, 26 meter breed en 7 meter hoog. De pot is ongeveer één meter diep terwijl aan de kopse kanten een helling is aange-

bracht. 'Daar kan ik kalveren eventueel afzonderen en apart voeren, waarbij ze gemakkelijk door het voerhek, de buizen, kunnen.'

De opzet van de stal is volledig open. Het dak rust op stalen kolommen in het midden van de stal. 'Dat maakt de stal open en transparant. Het is geen blikvanger, want je kijkt er dwars doorheen. Er zitten ook geen schreeuwerige details aan. Als je het niet weet, zie je hem niet eens staan en dan vinden wij het concept geslaagd.' De openheid geeft geen problemen voor de koeien omdat de stal tussen houtwanden ligt en daardoor enigszins beschermt is voor tocht. 'Het is supergezond voor de dieren. De koeien hebben zelfs afgelopen winter weinig last van het weer gehad, maar we kunnen altijd een zijwand met windbreekgaas of zeil dichtmaken.'

De vormgeving is juist weer heel gemakkelijk bij het dagelijks strooien van de stal, wat de vleesveehouder met een hooiblazer doet. 'Ik gebruik natuurhooi als strooisel, dat is wel zo goedkoop.' Omgerekend komt hij op zo'n 7,5 kilo product per koe per dag, inclusief jongvee. 'Het blijft mooi schoon, dat valt me mee.' Ook het intrappen van de bodem, een veelgehoord probleem bij stro, komt niet voor. 'Het hooi is lang en taai en vormt als het ware een mat.'

Momenteel heeft Arends zo'n 120 zoogkoeien in de stal. Inclusief jongvee komt hij op 6,5 m² per dier. 'De stal pakt ruimer uit. Ik durf gemakkelijk naar

*De open
transparante
constructie van
de zwaluwstal*

Yko Buursma, architect: 'Dak weinig zichtbaar in het landschap'

'Een grote stal heeft een enorme impact op de omgeving. Bij grote gebouwen storen mensen zich vooral aan een groot dakvlak. Het was dus belangrijk om de vormgeving van het dak hierop aan te passen. Door de noklijn naar beneden te halen en de dakranden op te tillen is het dak minder aanwezig in het landschap. Door de open structuur is de zwaluwstal een transparante stal die minder in het oog springt in het landschap. Het beton, de vloer en de stalen constructie zijn ge-

bleven. Het dak heeft een andere esthetische en functionele vormgeving gekregen en door de open wanden zijn de meerkosten gering.'

'Als architect houd je natuurlijk rekening met de lage marges in de sector. Eigenlijk zou elk groot bedrijf moeten beschikken over een masterplan, een lay-out voor het gehele bedrijventerrein, waarin opgenomen is hoe de groei van het bedrijf de komende jaren gerealiseerd kan worden in samenhang met het landschap.'

Aannemer Klaas Johannes de Vries: 'Stal is in prijs concurrerend'

'Voor een bouwvergunning moet je tegenwoordig wel verder kijken dan alleen het eigen veebedrijf. We ondersteunen innovatie en deze stal is vernieuwend. Voor ons was het een uitdaging. De reacties zijn heel divers. De uitstraling vindt iedereen heel mooi, de kosten te hoog, maar dat komt doordat

het de eerste is die we bouwen. Ik denk dat deze stal steeds betaalbaarder en dus concurrerender zal worden, zo rond de 1750 euro per koe. We hebben na de bouw van de stal bij Arends nog vier aanvragen gekregen voor de bouw van een dergelijke stal. In ieder geval één gaan we bouwen.'

180 zoogkoeien te gaan. Dat kan de stal wel aan.'

De koeien lopen in twee koppels, één links en één rechts van de gesloten middenkolom. 'Ik had eerst gedacht de stal in vier groepen in te delen, maar met twee werkt het ook heel goed en dan heb je er ook geen last van dat hekken in de mest vast komen te zitten.' Met kleine hekken kan hij voor de koeien afkalfruimten maken. 'Zo lopen koe en kalf bij het koppel en toch apart, zodat ik ze in de gaten kan houden.' Deze mobiele af-

kalfboxen zijn ook weer gemakkelijk te verwijderen, zodat de koeien met hun kalf na een paar dagen weer bij de kudde kunnen.

Water verwarmen in pot

Al met al komen de kosten voor dit prototype stal op ongeveer 3000 euro per zoogkoe, inclusief een waterverwarmingssysteem. 'We circuleren een soort vloeistof die warmte uit de pot opneemt en afgeeft en via een warmtewisselaar water verwarmt. We hopen in de toe-

komst een aantal huishoudens in onze omgeving van warm water te kunnen voorzien', vertelt Jan, die aangeeft dat de bouw van de stal daardoor ook duurder is geworden. 'En we zijn natuurlijk de eerste, dan kost het altijd meer.'

De vleesveehouderij begon als hobby met een paar koeien, maar inmiddels is Arends zover dat hij de sprong gaat wagen naar een volwaardig vleesveebedrijf met 150 moederdieren. Door zijn samenwerking met het Groninger Landschap kreeg de vleesveehouder steeds meer

Wijbrand Havik, Libau: 'Stal niet met factor 5 vermenigvuldigen'

'Libau is een zelfstandige en onafhankelijke organisatie die de Groninger gemeenten onder meer adviseert over de welstand van nieuwe gebouwen. Gemeenten worstelen met de opzet van gebouwen bij de schaalvergroting op het platteland. Je kunt bij uitbreiding niet simpelweg een schuur met factor 5 vermenigvuldigen, dan wordt zo'n stal 200 meter lang en heel hoog, en drukken ze een veel te overheersend stempel op het landschap.'

'Libau heeft in het project "Vitaal platteland, vitale architectuur" een aantal nieuwe concepten ontwikkeld samen

met boeren, architecten en stallenbouwers. Uitgangspunt is dat de stal past in de omgeving en dat de bouwkosten van de nieuwe concepten bij meerdere toepassing maximaal 5 procent hoger mogen zijn. De zwaluwstal is één van die concepten die nu ook echt is gebouwd. De stal oogt eigenlijk meer als een dak boven een weiland dan een gebouw. Je ziet alleen een klein strookje dak, verder is het heel licht en open. Voor bedrijven met meer dan driehonderd vleeskoeien moet je eerder denken aan een alternatieve stal om te voorkomen dat het concept van de huidige stalgebouwen als

megabedrijf wordt afgeschilderd, waardoor veel mensen op de rem trappen, inclusief gemeenten.'

Michel Krol, Het Groninger Landschap: 'Aantrekkelijke partner'

'De familie Arends heeft met de bouw van de stal natuurlijk zijn eigen keuze gemaakt, maar we zijn als Groninger Landschap wel heel blij dat ze zo'n fraaie stal hebben gebouwd. Vooral het dierenwelzijn vinden we belangrijk en dat komt in deze stal heel goed tot zijn recht. De voorkeur bij het verpachten van grond gaat bij ons uit naar biologische veehouders. Jan Arends zoekt daarbij niet de grenzen op, maar zet zelfs een stapje extra om het ook voor

de natuur goed te doen. Dat maakt hem een aantrekkelijke partner voor ons. We hebben al met hem afgesproken dat we met eventuele gasten op excursie mogen komen.'

'Jan heeft met het Groninger Landschap al tien jaar een prima samenwerking en daardoor vertrouwen we ook steeds meer land aan hem toe. Op basis van dat vertrouwen hebben we de relatie uitgebouwd en kan hij verder opschalen.'

Menja Mulder, buurvrouw: 'Heel mooi'

'Wij vinden het alleen maar prachtig dat Jan en Jolien zo ondernemend zijn en hun droom kunnen verwezenlijken met deze stal. We komen zelf ook van het platteland, dus we weten dat je als ondernemer de ruimte moet krijgen. In harmonie en met overleg moet je met elkaar omgaan. Alhoewel de stal veel groter is geworden dan ik had gedacht,

vind ik het eindresultaat wel heel mooi geworden. De stal is heel open en ruim voor de koeien en je kunt ze aan alle kanten zien staan. Eigenlijk hebben we maar één keer per jaar last van de koeien, wanneer de kalveren erbij weggaan. Maar ja, wat is last? Iedereen moet gewoon op zijn eigen erf kunnen doen wat hij wil. Toch?'

hectares tot zijn beschikking. 'Zonder pachtvergoeding, maar wel met een langdurige pacht, waardoor ik zekerheid voor het bedrijf heb.' En zo ziet de vleesveehouder kans zijn bedrijf verder op te schalen tot een volwaardig bedrijf. 'Ik blijf er nu nog bij werken,' zegt Arends, 'maar op termijn wil ik helemaal thuis mijn boterham verdienen.' Om dat te realiseren wil hij ook een slagrij beginnen. 'We willen komend jaar nog een soort hooiberg bouwen van waaruit we het vlees kunnen verkopen. We zoeken nog naar een goede naam

voor het vlees. Het moet een onderscheidend product worden, uniek en met een goed verhaal.' Ook in deze plannen speelt de stal een cruciale rol. 'Door de stal trekken we ook mensen. Als we dan het vlees voor een euro per kilo meer kunnen verkopen, hebben we een arbeidsinkomen verdiend.'

'Een gewone stal bouwen hadden we niet klaar gekregen', besluiten Jan en Jolien. 'Met hulp van verschillende adviseurs hebben we toch aan de gemeente duidelijk kunnen maken dat deze stal een verrijking van het platteland is.'

Bram Prins, organisator: 'Een voorbeeld'

'Een industriële bouw als stal heeft geen bestaansrecht meer. Dit plan omvat niet alleen een stal, maar ook een plan voor de aankleding van het terrein, een bezoekersruimte en door de openheid straalt het transparantie uit.'

'Door de samenwerking met de verschillende partijen is er een stal neergezet waar iedereen blij mee is. Grootchalig wellicht, maar wel in harmonie met natuur en omgeving én in overleg. Daarmee is deze stal een voorbeeld voor andere bouwprojecten.'

